

rozoberá motívy Jóba a satana v poézii V. Mihálíka a J. Tótha. Osobnostný prvok má aj recepcný návrat k filozofovi V. Solovjevovi a k jeho tvorbe, ktorý sa dá chápať ako úvodné poznámky k pochopeniu často obchádzaného východného myslenia a religiózneho mysticismu. Na metodologický charakter aspiruje tiež štúdia *O (ne-)užitočnosti re-produkcie textu* (s. 66-83), ktorá má v podtexte skrýť polemiku s postmodernou a niektorými intertextuálnymi koncepciami a ktorá zároveň rozoberá teoretickú otázku pôvodnosti a originalnosti diela vo vzťahu k jeho prameňom a mimotextovým vzťahom. Popri teoretických štúdiách súbor prináša aj portréty autorov a literárnych vedcov, ktorí svojou tvorivou činnosťou naplňujú duchovný rozmer literatúry (J. Ch. Korec, E. Tučná, A. A. Baník, M. Leščák a d').

Môžeme povedať, že obe knihy sú potvrdením inšpiratívnosti silnej a mnohostrannej autority, ktorá svojimi vedeckými a pedagogicko-organizačnými aktivitami formuje súčasný profil slovenskej literárnej vedy a kultúry – od textologickej a bibliografickej problematiky cez literárnu históriu a teóriu až k širším otázkam antropológie, estetiky a kultúrnej politiky. Sám Liba v jednom z rozhovorov povedal, že mu ide o šírku pohľadu a kontextové videnie súvislostí, nie o knižnú učenosť a encyklopedické zvládnutie problému. Výstižne to charakterizuje autoreflexívny výrok definujúci vlastnú metódu: „Mojím osobným záujmom bolo vždy svedčiť a prihovárať sa, hýbať a myslieť, tvoriť a formovať“.

Anna Zelenková

Človek, umění a literatura

Červeňák, A.: *Začiatky a konce*. Bratislava 2002.

Symbolický a zároveň výstižný a smysluplný je názov novej knihy slovenského rusisty a literárneho vedca Andreje Červeňáka *Začiatky a konce*.

Autor sa opätovne inšpiruje osobnosťou svojho „životne osudového“ ruského spisovateľa F. M. Dostojevského, jehož výrok „Začiatky a konce jsou nám neznámé“, tvoří úvodní slova této útlé publikace. A Andrej Červeňák dodává – „začiatky a konce súčna, začiatky a konce konkrétneho človeka, začiatky a konce ľudských aktivít, atď.“ (str. 7).

Kde jsou začátky počátku člověka jako takového? Kde se vlastně začíná člověk? Tyto a další otázky jsou těmi, které si poté autor zcela logicky a oprávněně klade – neboť nic, co existuje, nemůže existovat bez svých prvopočátků, bez své prehistorie. Není myslitelné žít se či zbavit se své minulosti, zpřetrhat a narušit kontinuitu – to je jako (obrazně řečeno) vyvrátit strom z jeho místa i s kořeny a odsoudit ho tak k neodvratnému zániku. A to bezesporu platí i o umění a literatuře, jak svými osmi zasvěcenými studii připomíná a dokazuje Andrej Červeňák.

„Uvažujeme o smysle člověka, ale myslíme na kulturu, umění a literaturu včerajška, dneška i zajtrajška, ktorých tvorcom, umeleckým predmetom a recipientom bol, je a zostáva človek“ (str. 8).

Autor se zamýšlí nad problémy, které nejen v oblasti umění a literatury, ale i v celé společnosti existovaly v době „sametové revoluce“, ale vyřešeny nejsou dodnes

(*Deformovaný svet slobody*). A jaká je potom úloha spisovatele jako tvůrce duchovní podstaty této společnosti? „Na tuto otázku si musí odpovídat každý sám – před sebou a svým svědomím“ (str. 14). Následují úvahy o problematice umění socialistického realismu, který je i nadále v mnoha směrech velkou neznámou pro světovou literaturu (*Umenie vraždí, Rozlúčka s Narcisom*). Hluboké rozpory a kontrasty mezi modelem dokonalého západního světa a utopickou marxistickou vizí společnosti se staly impulsem ke hledání nových duchovních hodnot a jistot (*Návraty k návratom*). Andrej Červeňák v této studii znovu předkládá svou trichotomickou, respektive triadickou koncepci pojetí člověka – člověk jako přírodní individuum, člověk jako sociální bytost a člověk jako duchovní individualita. „Človek ... ako produkt univerzálneho zákona kozmickej evolúcie a transcencie. Je (doteraz) najvyšším stupňom v evolúcii vesmíru“ (str. 31). Přehodnocovací tendence spojené s přechodem ke kapitalismu se dotýkají všech sfér života člověka i společnosti (*Sproblematizované hodnoty*). I do ruské literatury znatelně zasáhl proces revalorizace a postihl takové spisovatele, jakými byli M. Gorkij, V. Majakovskij, M. Šolochov, A. Solženicyn a řada dalších. I nad touto tematikou se A. Červeňák zamýšlí (*Solochov jako mystifikácia?, Alexander Solženicyn: Ak sa neohneš...*). Poslední část Červeňákovy knihy, kterou tvoří dvě studie, je zamyšlením nad trvalými hodnotami ruské literatury (odtud i název *Trvalé hodnoty*). Autor se soustředí jednak na osobnost a tvorbu N. V. Gogola (*Hľadač jednoty nejednotného*), jednak (v jeho případě je příznačné fici) – jak jinak – na neopakovatelnou myšlenkovou a uměleckou kvalitu próz F. M. Dostojevského a jeho originální snahy o proniknutí k „človeku ako k tajomstvu, ktoré treba odhalit“ (str. 86).

Dovolím si uvést, že téměř jako vždy, i v této své nové knize přichází Andrej Červeňák s mnoha podněty, dovede instinktivně vystihnout problematiku a nastolit mnohdy odvážná a smělá řešení.

Zřetelně se zde projevuje i to, že svou literárněkritickou činnost vykonává s obdivuhodným zápletem a nadšením a s bezprostřední schopností nachází ony správné a perspektivní hodnoty nejen v minulosti, ale především v živé současnosti s výhledem do budoucnosti.

Závěrem chci konstatovat, že Červeňákova práce postihuje specifčnosti i obecné rysy a tendence v rámci sbližování a vzájemného obohacování slovanských kultur. Vydaní této knihy je nesporně užitečným počinem a přínosem zejména pro všechny, kteří se hlouběji, odborně a vědecky zabývají problematikou spojenou s (nejen ruským) uměním a literaturou.

Zdeňka Matyušová